

Gorbai Gabriella Márta:¹

A vallásstanár önismereti és spirituális kompetenciája

The Self-knowledge and Spiritual Competence of the Religion Teacher

The person and the interpretation of profession of the religion teacher is one of today's central problems. Theological competence, discussion and dispute competence, developmental psychology-diagnostic competence, and pedagogical competence are all linked to the religion teacher's competence profile. However, this study only aims at discussing self-knowledge and spiritual competencies.

Self-knowledge has two pivotal aspects from the religion teacher's point of view: on one hand, the teacher's own development of personality, knowing themselves aids forming a positive relationship with the pupils, which is the bedrock of the effective transfer of information, and on the other hand, by transmitting personality development methods achieved through personal experience, the religion teacher offers a device for developing self-knowledge to the pupils.

Discussing the spiritual competence is relevant, because the religion teacher has to be ready for regular introspection in front of God in the personal religious life, and also, for a continuous growth in faith.

Keywords: the person of the religion teacher, self-knowledge, spiritual competence, education through example.

Bevezetés

A vallásstanár személye, hivatásértelmezése a mai valláspedagógia egyik központi kérdése: napjaink valláspedagógiája előtt világos, hogy a vallásstanárnak kulcsszerepe van a vallásstanítás és vallásos nevelés hatása szempontjából.

A vallásstanár személyének összetett vizsgálata (karakterek, attitűdök, szerepkörök, feladatok stb.) e tanulmány kereteit jóval meghaladná, ezért e tanulmányban csak egyes kompetenciákról esik szó: nem térünk ki vallásstanár kompetenciaprofiljához tartozó teológiai kompetencia, a párbeszéd- és vitakompetencia, a fejlődéslélektani-diagnosztikai kompetencia, valamint a pedagógiai kompetencia tárgyalására, hanem kizárólag az önismereti és spirituális kompetenciákat vesszük górcső alá.

Abból kiindulva, hogy a vallásstanár legfontosabb munkaeszköze a saját személyisége, rendkívüli fontosnak tartjuk az önismereti kompetencia fejlesztését, mely elsősorban nem

1. Egyetemi adjunktus, BBTE Református Tanárképző Kar, email: ggorbai@yahoo.com.

csupán a jó és rossz tulajdonságok ismeretét jelenti, hanem viselkedésünk mozgatórugóinak feltárását, illetve a viselkedés tudatos szinten való kezelésének képességét. A spirituális kompetencia azért különösen fontos a vallástanár szempontjából, mert nemcsak értelmi szinten kell bemutatnia a hit mibenlétét, hanem arra kell ráébresztenie a növendékeket, hogy azok is lássák a vallásosság emberformáló erejét, fontosságát személyes életükben. Márpedig ez kizárólag a személyes tanúságtételen keresztül történik. Ezért (is) szükséges a vallásos spiritualitásra való reflektálás.

Az önismeret fogalma és jelentősége a vallástanár szempontjából

Az önismeret szó jelentése: önmagunk jellemének, képességeinek megismerése, illetve ismerete.² Ez természetesen nem azt jelenti, hogy „mindent tudunk” önmagunkról, a világról, hanem inkább azt, hogy képesek vagyunk elismerni tudásunk határait, és folyamatosan törekszünk a bővítésére.

Pálffy Katalin úgy definiálja az önismeretet, hogy az nem más, mint az egyén „áttekintése saját személyisége összetevőiről, határaitól és lehetőségeiről, betekintése saját viselkedésének rúgóiba, hátterébe, motívumrendszerébe, képessége arra, hogy helyesen megítélje saját szerepét, hatását az emberi kapcsolatokban.”³

Ha tehát az önismeretet egyetlen szóval szeretnénk meghatározni, akkor az nem más, mint az önmegértés. Arra a minden ember számára kiemelkedő jelentőségű alapkérdésre ad választ, hogy ki vagyok én, és milyen vagyok.

Az önismereti munka feltételezi az egyén aktív, tudatos önmagával foglalkozását. Bizonyos szinten minden embernek szüksége van rá, de különösen fontos azoknak a szakmáknak a képviselői számára, akiknek napi munkájához tartozik a más emberekkel való kapcsolatteremtés, kapcsolattartás.

Különösen igaz ez a vallástanári hivatásra vonatkozóan, hiszen a vallástanár saját személyiségével dolgozik, és ezen keresztül hat a tanulók személyiségfejlődésére is. Az önismeret és a személyiségfejlesztés ugyanannak a dolognak a két oldala, hiszen a személyiségfejlesztő módszerek célja az egészséges emberek önismeretének a fokozása, segítése az önmegértésben,⁴ valamint célja az egyén érzelmi és kommunikációs készségeinek, képességeinek fokozása.⁵ A vallástanár szempontjából két vonatkozásban is kiemelt jelentősége van az önismeretnek: egyrészt, a vallástanár személyiségfejlődése, önmaga ismerete a tanulókkal való pozitív kapcsolat kialakításában segít, ami alapfeltétele a hatékony ismeretátadásnak (hiszen a tanár munkaeszköze saját személyisége), másrészt a saját élménnyel megszerzett személyiségfejlesztő módszerek átadásával a vallástanár a tanulók önismeretének fejlesztéséhez is eszközt nyújthat.

2. Magyar Értelmező Kéziszótár L–Zs. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992. 1063.

3. PÁLFFY Katalin: *Bevezetés a pszichológiába*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2007. 15.

4. BAGDY Emőke – TELKES József: *Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.

5. BUDA Béla: *Az empátia – a beleélés lélektana*. Károli Gáspár Református Egyetem, 2012.

A tanárok személyiségére jellemző sajátosságok meghatározzák attitűdjeiket a tanár–diák-kapcsolathoz, oktatáshoz, neveléshez, egyszerűen az egész pedagógiai munkájukhoz. A vallásstanárnak így elsősorban önmagát kell megismernie, elfogadnia, s csak azután lesz képes másokat (gyermeket, szülőket, kollégákat...) megfelelő módon elfogadni, támogatni.

Az önismeret megvalósulásának különböző szintjei

Pálffy Katalin⁶ szerint az önismeret három szinten valósulhat meg:

- az első felszínes szint az adottságokról és a képességekről való tudás szintje. Ez a saját tudásunkról, akaraterőnkéről, érdeklődési körünkről, feszültség- és kudarc-tűrő képességünkről stb. szerzett ismereteinket jelenti.
- a második szint mélyebb történeti szintet jelent, és a ránk korábban (például a kora gyermekkorban) ható élményekre vonatkozik. Mik voltak ezek, és hogyan befolyásolták az egyén jelenlegi törekvéseit, érzéseit, szándékait, viselkedését? Ez tulajdonképpen egyben a viselkedés és a szándékok összhangjára is vonatkozik. Arra, hogy vajon a cselekedeteink megfelelnek-e mélyebb vágyainknak, céljainknak.
- A harmadik szint az önismeret társas szintjét jelenti. Hogyan tudunk megfelelni a velünk szemben a különböző társas szerepeinkben támasztott elvárásoknak. Milyenek látnak mások, és ez mennyire egyezik a sajátmagunkról kialakított képpel.

A továbbiakban megpróbáljuk körülírni azokat a területeket, melyek tudatosítása, illetve fejlesztése szerintünk a vallásstanár önismeretének elmélyítése szempontjából lényegesek lehetnek, igazodva az önismeret hármas tagolásához.

A vallásstanár önismeretének első szintje – Az alapkvalitások tudatosítása

A jó tanárság lényegét összefoglaló erénykatalógusok ritka esetben tartalmaznak a tanári pálya végzéséhez szükséges kompetenciák mellett olyan személyiségjellemzőket, alapkvalitásokat, melyek egy tanár jellemző tulajdonságai is kellene, hogy legyenek. A személyes én és a szakmai én szétválasztása a tanári hivatásban lehetetlennek tűnő feladat, éppen ezért az önismeretnek arra is irányulnia kell, hogy feltárja és minél inkább mozgásba hozza a tanár olyan személyes erősségeit, mint a lelkesedés, szeretet, bátorság, elszántság, kreativitás.

Ezek a jellembeli erősségek, alapkvalitások úgy működnek, mint az egyén és a környezet kapcsolata, és ez adja azt az érzést, hogy: „Ez vagyok én.” Az alapkvalitások, amelyek szorosan kapcsolódnak az erények fogalmához, veleszületettek, ezek határozzák meg azt, hogy 'ki vagy', míg a kompetenciák, mint például a „fegyelmzés” vagy „egy világos, egyértelmű magyarázat adása” nagymértékben elsajátítható, még idősebb korban is. De több különbség van a kompetenciák és az alapkvalitások között, ezt foglalja össze az alábbi táblázat. Például nagyon fontos az, hogy az alapkvalitásokat széles körben alkalmazzák, szinte minden területen. Más szóval: igen magas az „áttételi értékük” (transfer value).

6. PÁLFFY K.: i. m. 18.

Kompetenciák	Alapqualitások
Osztható	Oszthatatlan
Tanulható	Már benned van
Terület-specifikus	Nagy átviteli értéket képvisel
A cselekvés kérdése	A lét kérdése

A kompetenciák és alapqualitások közötti különbségek (Korthagen, F., Vasalos, A. 2008.)

Vallástanárként tudatosítanunk kell azt, hogy bármilyen keményen dolgoznánk a kompetenciáinkon, mégis a személyes tulajdonságaink azok, amelyek szint hoznak a szakmai életünkbe. Hamachek ezt így fogalmazza meg: „Tudatosan mi azt tanítjuk, amit tudunk; öntudatlanul, azt tanítjuk, amik vagyunk.”⁷

Az alapqualitások dimenziói

Korthagen szerint az alapqualitások, aszerint, hogy az elméhez, a szívhez vagy a testhez kapcsolódnak a leginkább, különböző dimenziókba sorolhatók.⁸

Eszerint, például, a közérthetőség, kíváncsiság, objektivitás, belső tudás az elméhez, a kognícióhoz kapcsolódó alapqualitások.

A nyíltság, érzékenység, sebezhetőség, elkötelezettség, gondoskodás, szeretet, részvét a szívhez, az érzelmekhez fűződő alapqualitások.

A kezdeményező erő, eltökéltség, határozottság, szilárdság, elkötelezettség, céltudatosság a testhez, az akarathoz kapcsolódó alapqualitások.

Korthagen hármas felosztása a vallástanár szempontjából számunkra hiányosnak tűnik, ezért úgy gondoljuk, hogy feltétlenül szükséges még egy dimenzióval kiegészítenünk. Szerintünk a negyedik kategóriába sorolandók az olyan alapqualitások, mint: elmélkedés, szeretet (mélyebb szinten), ösztönös megérezés, önelemzés, meditáció, szentség stb., melyek a lélek tulajdonságai. A korthageni csoportosítást tehát a lélek dimenziójával egészítenénk ki az emberekben meglévő alapqualitásokkal kapcsolatban. A vallástanárnak mindenképpen törekednie kell arra, hogy alapqualitásait e négy területen egyaránt tudatosítsa, mozgósítsa és fejlessze. Különösen figyelnie kell arra, hogy ne csak az értelem fejlesztését szolgáló alapqualitásokat művelje, hiszen a szív és a lélek kvalitásainak a felszínre hozása és megvalósítása hasonló fontossággal bír. Sőt, azt hiszem, joggal mondhatjuk, hogy mivel a lélek az egész emberre vonatkozik, a lélek tulajdonságai sokkal mélyebbre hatóan határoznak meg egy személyt, mint a gondolkodás, érzelmek és az akarat.

7. HAMACHEK, D.: *Effective Teachers: What They Do, How They Do It, and the Importance of Self-knowledge*. In: R. P. Lipka – T. M. Brinthaupt (eds.): *The Role of Self in Teacher Development*. State University of New York Press, Albany, N.Y., 1999. 209.

8. KORTHAGEN, F. A.: *In Search of the Essence of a Good Teacher: Towards a More Holistic Approach in Teacher Education*. In: *Teaching and Teacher Education*. 2004, 77. 20.

Daniel Ofman alapkvalitás-modellje a vallásánár önismeretének elmélyítése szempontjából
Daniel Ofman alapkvalitás-modellje fontos adalékul szolgálhat a vallásánár saját személyiségének, erős és gyenge pontjainak a megértéséhez, valamint a személyközi kapcsolatainak elmélyítését is elősegíti.

A modell abból indul ki, hogy minden személy rendelkezik bizonyos személyes erősségekkel, alapkvalitásokkal. Ezek a jellem erősségei, melyeket a személy öntudatosan birtol, és sokszor éppen azért nem elég világos a személy számára, hogy milyen alapkvalitásai vannak, mert magától értetődőnek tartja azokat, azt gondolja, hogy azok megvalósítására bárki képes.

Alapkvalitások

Az alapkvalitás az egyén jellemző erőssége, valami, amihez ő ért, amiben ő jó, vagy ami kapcsán őt gyakran dicsérik mások. Ilyen például a segítőkészség, tapintatosság, gondosság, bátorság, rendszeretet, rugalmasság, kreativitás.

Csapda

Ofman szerint minden alapkvalitásnak megvan az árnyoldala, az eltorzulása. Nem a jellemző erősség ellentétét érti ezen, hanem azoknak a túlzásait, ami már „túl sok a jóból”. A segítő szakmában dolgozók (de nem csak) hajlamosak arra, hogy egy alapkvalitásból túl sokat valósítsanak meg, így az együtt érző segítségből könnyen lehet mindenbe beavatkozás, a flexibilitásból állhatatlanság, a gondosságból fontoskodás, vagyis az erősségből így lesz, lehet gyengeség.

Kihívás

Az elmélet szerint, amikor a személy tisztában van azzal, hogy melyek a csapdái, és emögött milyen alapkvalitások rejtőznek, akkor könnyű a kihívásokat felismerni. A kihívás nem más, mint a csapda pozitív ellenpéldája, vagyis egy kiegészítő erősségről van szó. Például egy komoly ember számára, aki abba a csapdába esik, hogy gyakran túlzottan komorrá, merevvé válik, az a kihívás, hogy tanulja meg a dolgokat többé-kevésbé könnyedén és vidámban megközelíteni. Igazi művészet egyiket a másikkal kombinálni, ezért kihívás. Aki rendszeresen belép a saját csapdájába, annak meg kell tanulnia ezt a csapdaszerű viselkedést adagolni. Egyensúlyt kell keresni az alapkvalitás és a csapda között, meg kell próbálnod nem túllőni a célon, és nem túl sokat adni a jóból.

Allergia

Ofman negyedik aspektust is leír: az allergia a kihívás „túl sok a jó”-jából származik, vagyis az alaptulajdonság negatív ellentétéből. Szerinte az emberek a másik viselkedésében arra „allergiások”, amelyben a saját kihívásaikból túl sokat találnak meg, másképpen szólva az zavar a legjobban a másik viselkedésében, ami saját magunknak is sok nehézséget okoz.

Például a segítő szakmában dolgozó személyek esetében gyakran előfordul, hogy az alapkvalitásnak, erősségnek számító segítőkészség csapdává alakul: beleavatkoznak tün-

nek, hiszen minden helyzetben, mindenkinek segíteni akarnak, mindenkit „meg akarnak menteni”. Kihívásuk az, hogy legyenek türelmesek, esetleg várják meg, amíg segítségüket kéri. Ugyanakkor ezek a személyek attól félnek, hogy közömbössé válnak, és pontosan a közöny az, ami rendkívül idegesíti őket másokban, erre allergiások.

*Az önismeret megvalósulásának második szintje –
A tanári minták és a tanításról alkotott nézetek tudatosítása*

Az önismeret második szintje a tanárookra korábban ható élményekre vonatkozik. Arra, hogy melyek voltak ezek, és hogyan befolyásolták a vallástanár jelenlegi törekvéseit, érzéseit, szándékait, tanári viselkedését.

Az önismeret ezen szintjén a vallástanárnak tudatosítania kell, illetve fel kell idéznie pedagógiai ideáljait, igényeit, vágyait. Megerősítést jelenhet egy egyszerű gyakorlat elvégzése is:

- Olyan valaki vagyok, aki.....fontosnak tartom.
-alapján szeretném a munkámat végezni vagy az életemet élni.
- Olyan valaki vagyok, akinek szüksége van.....
- Olyan valaki vagyok, aki vágyik arra, hogy.....

A tanári viselkedés tudatosabbá tétele szempontjából kiemelkedő jelentősége van az egykori tanári minták hatásának, illetve a tanárról, tanításról alkotott hitek, hiedelmek felszínre hozásának.

Bevésődött tanári minták tudatosítása

Mindannyian őrizzük magunkban mintaként szolgáló tanárok képét. Stílusuk belénk épült, hiszen tanárként gyakran megtörténik velünk, hogy kedvelt tanáraink gesztusait utánozzuk, módszereit alkalmazzuk. A pozitív élmények megerősítést adhatnak arra vonatkozóan, hogy miként érdemes tanítani, hiszen ahogy ő tanított, nevelt, az nekem, a gyerekeknek jó volt. Ugyanakkor őrizzük a negatív élményeket is, azok is bennünk munkálnak. Megmaradtak bennünk feldolgozatlan, rendezetlen sérelmek iskoláskorunkból. Sokszor a negatív érzéseket keltő helyzetekben, amikor váratlanul kerülünk megoldást igénylő nevelési probléma elé, a belénk ivódott, a velünk szemben gyermekkorunkban alkalmazott felnőtti attitűd spon-tán módon jelenik meg viselkedésünkben. Ugyanúgy büntetünk, szidunk, prédikálunk, ugyanúgy sértődünk meg, mint a mi tanáraink, szüleink, vagyis az akkori fontos személy az életünkben.⁹

A magunk tanári indulatait jobban megérthetjük, ha világossá válik, hogy milyen hatások működnek pedagógus viselkedésünkben. *Tanárainkkal kapcsolatos élményeink, emlékeink felidézése, megértése, feldolgozása segíti pedagógusi önismeretünket.* Így tudatosná válik, mit miért csinálunk, mikor követjük egyik-másik nevelőnk mintáját, s mérlegelhetjük, valóban úgy akarjuk-e, dönthetünk a példa vállalása vagy elvetése mellett, esetleg amellett, hogy változtatunk rajta.

9. GALICZA János – SCHÖDL Livia: *Pedagógusok gubancjai – A lelki egészség megőrzésének lehetőségei a pedagóguspályán.* Budapest, 2001. 16.

Nézetek, hitek tudatosítása a vallásstanári hivatásban

A nevelésről, oktatásról, tanulásról, vallásstanításról, vallásstanárról alkotott hitek, meggyőződések a korábbi iskolai tapasztalatok során fejlődnek ki és szilárdulnak meg oly módon, hogy a tanárképzés elméleti ismereteinek befogadásában is szűrőként funkcionálnak. Ezek a prekoncepciók végső soron meghatározhatják a személy egész tanári tevékenységét.

A témával a magyar szakirodalomban elsőként foglalkozó Hunyadi Györgyné így vélekedik a korábbi iskolai élmények hatásáról: „Ezek nem egyszerűen pályaválasztási motívumai vagy a pályáról kialakított elképzeléseik forrását képezik, hanem meghatározzák reagálásukat egyes pedagógiai szituációkban, viselkedési sémaként működnek a gyerekekkel való kapcsolatukban, értékelési és metodikai mintát adnak pedagógiai tevékenységükben. Ezek éppen a személyes tapasztalat, az élmény erejénél fogva rendkívül tartós, nehezen változtatható beállítódás-rendszert alkotnak.”¹⁰

A kutatások eredményei arra is felhívták a kutatók és a képzők figyelmét, hogy a tanárok és a tanárjelöltek szakmai fejlődésének egyik legfontosabb aspektusa, hogy az implicit nézetek, nézetrendszerek explicitté váljanak. Ebben a folyamatban alakíthatnak ki a tanárok módszereket és eszközöket arra, hogy beszélni és gondolkodni tudjanak tanulásukról, saját szakmájukról, osztálytermi gyakorlatukról, valamint képesek legyenek megfogalmazni és felülvizsgálni nézeteiket, felderíteni az esetleges ellentmondásokat. Ennek következményeként tudnak nagyobb kontrollt gyakorolni saját professzionális fejlődésükre.”

Az önismeret megvalósulásának harmadik szintje – az exempláris kommunikáció, a példa általi nevelés

Az önismeret harmadik szintje a társas szintjét jelenti, arra utal, hogy miként tudunk megfelelni a velünk szemben különböző társas szerepeinkben támasztott elvárásoknak, milyenek látnak mások, és ez mennyire egyezik a saját magunkról kialakított képpel.

Ezen a szinten fontosnak tartjuk hangsúlyozni azt, hogy hiteles személyiségközlésre, önmaga testi és lelki potenciáljának megfelelő önkifejezésére mindenki képes. Sok-sok gyakorlattal mindenki megtanulhatja azt, hogy az látsszon rajta csak, amit mutatni szeretne magából, azt viszont szándékának megfelelően tudja mások elé tárni.

Mindehhez a belső (lelki, intellektuális, akarati stb.) jellemzőket, azok megjelenési formáit (vagyis azt, ahogyan látszik rajtunk), az önkifejező eszközeiket (a testtartástól kezdve a beszédünk variálhatóságáig) s azoknak a társas tükörre való hatását is ismernünk kell.

A példa általi nevelés

A tanár személyiségének vizsgálatakor szembetalálkozunk azzal az alaphelyzettel, hogy ő példaként van jelen szolgálatában. A vallásstanítás sikere (is) személyi tényezőkön áll vagy bukik. A vallásstanár viselkedésével, hozzáállásával közvetíti az Isten hozzáállását az

10. HUNYADI Györgyné: *A pedagógusképzés és a neveléstudomány*. In: Magyar Pedagógia, 3–4. 1993. 161–171.
11. VÖ. DUDÁS Margit: *Tanárjelöltek belépő nézeteinek feltárása*. Kiadja PTE BTK Neveléstudományi Intézet, Pécs, 2006. 14.

emberhez (bármilyen leegyszerűsítetten is hangzik ez). Egy elfogadó, szeretetteljes, kiszámítható, kiegyensúlyozott vallástanár hasonló istenképet közvetít. Egy-egy negatív, taszító személyiség ugyanilyen rossz hatással lehet a gyermek hitbeli tapasztalataira, elképzeléseire.¹²

A bibliai normák általános normák: tisztelet, szeretet, elfogadás, megbocsátás, felelősségtudat, irgalom, áldozatvállalás, segítőkészség, vigasztalás, ám ezek nehezen „működnek” elkötelezett hívő élet nélkül, vagyis csak az a nevelő (vallástanár) képes hozzásegíteni a gyermekeket az alapvető emberi normák beépüléséhez, aki nevelő feladatának érzi a Biblia közvetítését személyes életpéldájával.

Az a vallástanár, akinek példája utánzásra sarkall, mindenekelőtt képes a feltétel nélküli elfogadásra,¹³ ami olyan pozitív érzelmi odafordulást jelent a másik ember felé, amely nem a tulajdonságoknak, a viselkedésnek szól, hanem a személynek, aki önmagában érték és tiszteletre méltó.

A tanulók által példaként követhető tanár másik jellemzője az, hogy rendelkezik az empátia készségével. Az empátiás viselkedés lényege a másik ember érzéseinek a megértése és a lehető legpontosabb visszajelzés.

A keresztyén értékrend átadása szempontjából mégis a hitelesség, a kongruencia a legfontosabb tanári tulajdonság. Ez azt jelenti, hogy a tanár a gondolatait, érzéseit meri vállalni, és képes közölni is, nem bújlik szereppanelek mögé. Azt mondja, amit gondol, és nem azt, amit mondania kellene. Mitől lesz a vallástanár hitelessé? Egy lehetséges magyarázat így szól: „Egyszerűen attól, hogy az, amit tanít, kongruens azzal, ami a szívében van, vagyis ha az, amit mond, megfelel annak, ahogyan él. Csak a szívből jövő katekézis hiteles, mert a szívből jövő katekézis természetes.”¹⁴

Már Karácsony Sándor is kiemelte az utánzás és a példaadás szerepét: „[...] a mi nevelési eszményeinket nem elég tudni, azokban hinni kell. A hit, az igazi és erős hit onnan ismerhető meg, hogy: ragadós.”¹⁵

A vallástanár gyermekszemléletének fő jellemzője kellene legyen az, hogy a gyermeket Isten ajándékának tekinti, benne, mint minden emberben, Isten képmását látja, és az Ő szeretetében neveli. „Mert képmásomra teremtettelek téged...” (1MÓZ 1,27)

Ebből következik, hogy tiszteletben tartja a gyermek egyéni sajátosságait, személyiségét, és szent kötelességének érzi a benne rejlő képességek kibontakoztatását.

Azért, hogy képes legyen segíteni és motiválni a rábízott gyermekeket és fiatalokat a hitben való továbbhaladásra, mindent megtesz szakmai fejlődése érdekében: részt vesz továbbképzéseken, teológiai és valláspedagógiai szakfolyóiratok és kiadványok tanulmányozásával folyamatosan képezi magát, a gyülekezeti életben való aktív részvétellel, valamint az egyháztagok számára tartott hitmélyítő alkalmak látogatásával keresi a hitbeli növekedés lehetőségét. Az Istenismeret és önismeret elmélyítését az élethosszig tartó tanulás (life-long learning) folyamatként értelmezi, és alkalmazza hivatásában.

12. Vö. <http://www.reformatus.hu/lap/gyakorlatiteologia/bejegyzes/53/> (2018. 02. 19.)

13. Vö. ROGERS, C. R. – FREIBERG, H. J.: *A tanulás szabadsága*. Budapest, EDGE 2000 Kiadó, 2007.

14. *Vallástanári attitűdök*. <http://www.reformatus.hu/lap/gyakorlatiteologia/bejegyzes/53/> (2018. 02. 19.)

15. Karácsony Sándor: *A csucsai front*. Exodus Kiadó, Budapest, 1943. 176.

A vallásánár spirituális kompetenciája

Mielőtt a vallásánár spirituális kompetenciájának az összetevőit megvizsgálánk, tisztázunk kell néhány alapfogalmat a spiritualitással kapcsolatban.

A vallásos spiritualitás alapkérdései

A vallásánárnak mindenképp ismernie kell a vallásosság és spiritualitás fogalmának pontos jelentését, valamint a református spiritualitás sajátosságait. A spiritualitás fogalmának pontos meghatározása azonban még a teológia számára sem könnyű feladat, sokan többféleképp próbálták megragadni a fogalom lényegét.

Hézszer Gábor szerint „a spiritualitás keresztyén értelmezése feltételezi a *spiritus sanctus*, a Szentlélek behatását, a ‚Lélekből való létet‘ és a ‚Lélekben való létet‘. A kető közötti széles tartományba tartozik mind a Lélek megtapasztalása, mind az életvilág megtapasztalása.”¹⁶

Pehm Gilbert spiritualitáson azt a Szentlélektől származó konkrét életformát, életmódot érti, melynek keretei között az egyén létté váltja az evangéliumot. Szerinte minden spiritualitás intenzív spirituális tapasztalatnak a következménye, amelyre az ember megnyílt. A tapasztalatot követi a reflexió és a tanúságtétel. A spirituális tapasztalatot tehát a következőképp definiálja: a Szentlélek jelenlétének és működésének belülről való megtapasztalása.¹⁷

Scharfetter szerint a spiritualitás az Egyedüli felé irányuló, hozzá igazodó életvitelt jelent, az egyén tudatos részesülését az egyéneken túli létben, továbbá olyan önismeretet, amely szerint lényünk lényege, magva, igazi természete ebben az Egyedülben rejlik, ami/aki túl van minden emberi megjelenési formán és tulajdonság megjelenésén.¹⁸ E meghatározás szerint a spiritualitás a hétköznapi tapasztalati és eszmei tájékozódási támpontokon túltekintő beállítottságot, folyamatos lényegkeresést, vagy legalábbis lényegre ráérzést, továbbá egy, a létünket is magába foglaló teljességre figyelést jelent.

A spiritualitás e modern felfogás szerint nem vallásosság, nem kegyességgyakorlás, hanem ezeket megelőző és ezek érzelmi-indulati hátterét képező diszpozíció. Ehhez azonnal hozzá kell tennünk, hogy ez is, mint minden átélési diszpozíció, tárgyat keres magának, amire irányulva kibontakozhat. A spiritualitást végül annak tartalma minősíti.

A spiritualitás irányultsága tárgyat illetően alapvető kritérium, hogy „ne e világból való” legyen. Az igazi keresztyén spiritualitás sohasem hagyott kétséget afelől, hogy „Isten lelke tesz bizonyosságot a mi lelkünkkel együtt” (Róm 8,16), valahányszor a Szentséges jelenlétét és szeretetét tapasztaljuk, vagy utána vágyakozunk.

16. HÉZSER GÁBOR: *A spiritualitásról – gondolatok nemcsak protestánsoknak...* In: *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Reformata Transylvanica*. 1–2, 2008. 197–210.

17. PEHM, Gilbert: *Bevezetés a spirituális teológiába*. http://www.sapientia.hu/hu/system/files/spiritualis_teologia.pdf.

18. SCHARFETTER, Ch.: *Der spirituelle Weg und seine Gefahren*. Stuttgart, 1997. 1.

Németh Dávid *Hit és nevelés*¹⁹ című könyvében lényegre törően foglalja össze a Szentírás alapján álló, református szellemű spiritualitás sajátosságait:

- Mindenekelőtt nem saját kezdeményezésű, hanem lényegét tekintve válaszadás Istennek a Jézus Krisztusban véghezvitt üdvözítő tettére. A keresztyén ember létmódja ezért a hálaadás kellene, hogy legyen. Ilyen értelemben nem kell túlzásnak tartanunk a „Mindenkör örüljete. Szüntelen imádkozzatek. Mindenben hálátat adjatek, mert ez az Isten akarata a Krisztus Jézus által tihozzátok” apostoli felszólítást az első tesszalónikai levél végéről (1Thessz 5,16).
- Az Isten Igéjéből táplálkozik. Az önmaga felé forduló ember képtelen az Isten akaratának megfelelő, spirituálisan egészséges életvitelre. A protestáns felfogás szerint a kegyességet mindig megelőzi a hit, amiben az ember élete a teremtő és megigazító Isten felé fordul. Kegyes, spirituális beállítottságú ember ilyen értelemben nincs is, hanem csak kegyelmes Isten és kegyelmet nyert ember van. Erről Isten igéjéből szerezhetünk tudomást. Protestáns spiritualitás nincs az Igével való ismétlődő egzisztenciális találkozások nélkül.
- Megmutatkozik mind az imádságos és az Igére figyelő buzgalomban, mind pedig a hétköznapi életben tanúsított, Istenre tekintő alapmagatartásban.
- Nem cél, hanem következmény, gyümölcs. A protestáns szemlélet szerint a kegyesség gyakorlása által Istennél semmi nem „érhető el”. Az érdemekre törő kegyesség éppúgy, mint a kegyességre törekvő ember, mindenekelőtt bűnbánatra szorul önzése miatt. A protestáns kegyesség tiltakozás a megváltásra szorultságot elfelejtő spiritualitással szemben.
- Központi tartalma: dicsőségadás Istennek, mert valóban soli Deo gloria. Az képes erre, aki kész mindig a valóság mélyére tekinteni, ugyanakkor elismeri felfogóképességének korlátait, és az Isten döntéseit kegyelmesnek és tökéletesnek fogadja el.

Németh szerint ez a fajta biblikus kegyesség úgy elevenedhet meg az egyházban, ha a Szentlélek által nemcsak az értelmünkkel, hanem a szívünkkel is elkezdjük felfogni Istennek irántunk tanúsított végtelen szeretetét, és válaszul bennünk is szeretet ébred. Őiránta. A szeretet, mint érzelem nagyon hiányzik az Istennel való kapcsolatunkból. Akit szeretek, azzal kívánok együtt lenni, annak keresem a szavát, és komolyan is veszem azt, arra odafigyelek, azzal minden dologban számítok, azzal megosztom gondolataimat, aggodalmaimat és örömeimet. Egyszóval: kommunikálunk.²⁰

A keresztyén közösség mint a spirituális tapasztalatok sajátos, mai helye

A ma embere számára nem a természet az istentapasztalat elsődleges helye (hiszen a városban élő embert nem az Isten teremtő kezéből kikerült természet veszi közvetlenül körül, hanem a maga által alkotott környezetben él), hanem az emberek közötti kapcsolatok.

A közösség az a hely, ahol Isten jelenléte megszólítja. A keresztyén közösség Isten háza, templom. „Mindnyájan Isten temploma vagytok” – mondja Pál. Az egyházközösség

19. NÉMETH DÁVID: *Hit és nevelés – Valláslelektani szemléletmód a mai valláspedagógiában*. Budapest, 2002. 168.

20. Uo. 169.

mint gyülekezet, és az egyes keresztyény személyesen is az. „Nem tudjátok, hogy testetek (vagyis ti magatok) Isten temploma?” (1Kor 6,19), azaz olyan hely, ahol jelen van az Isten.

A keresztyény közösség ma az a sajátos hely, ahol korunk mélységes változásai közepette élő ember a maga aktuális érzékenységeiből, pozitív adottságaiból és sebzettségéből fakadóan leginkább képes Isten jelenlétét, az Ő Lelkének működését megtapasztalni. A hívő keresztyények kölcsönösen Isten jelenlétét közvetítik egymás felé.

A vallásánár az egyház nevében, a hívő közösség tagjaként és tanújaként töltve be küldetését, feladatának tartja azt is, hogy a tanulók minél több gyülekezeti tapasztalatot szerezzenek, ott is otthonra találjanak, ezért számukra találkozásokat és szolgálatokat szervez.

A vallásánár spiritualitása

A vallásánár számára elengedhetetlen, hogy az elméleti teológiai ismereteknek és a minél mélyebb önismeretnek birtokában legyen, viszont mindez nem elegendő, spirituális (lelki) embernek kell lennie. A Szentlélek működésére van szüksége, aki adományait az emberi szívekbe helyezi, hogy azokkal hatékonyan szolgálják egymást. A vallásánárnak egyrészt intenzív lelki életre, másrészt (ebből adódóan) a Szentlélek ajándékaira nélkülözhetetlenül szüksége van.

Mindenek előtt a szeretet ajándékára, hogy mindig a rábízott személy lelki javát tartassa szem előtt. Ez feltételez egy alapvető fegyelmzettséget, önmaga érdekeitől való elszakadás képességét személyes és érzelmi síkon is, lehetővé téve, hogy tiszta szívvel, éleslátással vegye észre mindazt, amire diákjának valójában szüksége van. Aki ugyanis önmagára gondol, miközben másoknak akar segíteni, nem képes a helyes spirituális intuícióra.²¹

A saját vágyakról, elképzelésekről lemondani tudás, az illúziók feladása minden vallás spiritualitásában központi jelentőségű.²² Az elengedni tudás által az ember túltekint immanens létén, és a transzcendens hatalom általi védettséget tapasztalja meg. Ezért tartjuk szükségesnek a vallásánár számára a meditációt, az elmélkedést, az imát, amely a földi illúziók elengedését célozza.

Találón fogalmaz Gyökössy Endre, amikor azt mondja, hogy: „A Csönd az Isten otthona.”²³ Szerinte a hétköznapiok higiéniájához nélkülözhetetlenül hozzátartozik, hogy a nap valamelyik szakaszában bizonyos időre való teljes csöndben maradjunk. A vallásánár számára a csönd ajándék kell, hogy legyen, sajátos út a transzcendens valósághoz. A zsolttáros szintén azt tanácsolja: „Légy csendben, és várj az Úrra” (Zsolt 37,7).

A meditáció szintén kiváló módszer arra, hogy a vallásánár spirituális tapasztalatait, kompetenciáját gyarapíthassa. Gyökössy a meditációnak az alábbi meghatározását adja:

21. PEHM G.: i. m.

22. Mk 8,35. A Koránban: „Aki magát Istennek teljességgel odaadja, az szilárd alapokba kapaszkodik” (Sure 31,22). A Bhagavad-gíta megfogalmazásában: „Menedéket nála keress, tested, szellemed és lelkedet add neki, és akkor kegyelméből a tökéletes békére és örök lakhelyre találsz” – idézi HÉZSER G.: i. m. 208.

23. Gyökössy Endre: *Életápolás*. Budapest, Kálvin kiadó, 90.

„Meditáción ma azt a csöndben történő, lényünk centruma felé közeledő, a külvilágtól távolodó lelki mozgást értjük, amely a napi zűrzavarból visszaszerzett énünk összeszedettsége, tehát teljes befelé fordulás, amikor »szívünket Hozzád emelve« készek vagyunk a Szentlélek hatásaira (és csak arra) rezonálni. Ilyenkor úgyszólván egész lényünk válik imádsággá (Gal 1,16/a).”²⁴

A keresztyén meditációnak sajátos ajándéka, hogy az ebben fakadó ima – szavak nélkül is – dialógussá válhat. „Amint egyre inkább megtanultam imádkozni, úgy lett egyre kevesebb az, amit mondtam. Utóbb aztán teljesen elhallgattam. Majd egyszer csak elkezdtem Istenre odafigyelni. Valamikor azt hittem: imádkozni annyi, mint beszélni. Most már tudom, hogy imádkozni nem annyi, mint hallgatni, hanem odahallgatni. Csendben figyelni, hogy mit mond nekünk az Isten. Számtalanszor szól hozzánk, de nagyon ritkán figyelünk Rá.”²⁵

Gyökössy²⁶ szerint az Isten jelenlétébe való meditatív behelyezkedés különös rezonancia is, átélése annak, hogy nem vagyunk egyedül. Ketten vagyunk: ember + VAGYOK. Homo christianus, és nem csupán homo sapiens.

„Az ilyen csöndből, ha csak 15–20 perces is, megtisztulva, feltöltekezve békességgel, új erővel lép ki az ember – a másik ember felé! Ez teszi meditációnkat keresztyénné, és különbözteti meg az önmagáért való egyéb befelé fordulási gyakorlatoktól.”²⁷

A vallásánár spirituális kompetenciája szempontjából különösen nagy szükség van az ilyenfajta meditációra, hiszen meditálni egy jó könyv vagy gondolatot ébresztő film fölött ima nélkül is lehet, de Isten jelenlétébe helyezkedve szívből imádkozni és imádni az Urat, csönd és meditáció nélkül aligha.

A spirituális kompetencia velejárója az is, hogy a vallásánár kész személyes hitéletben az Isten előtti rendszeres önvizsgálatra, és a maga számára is fontosnak tartja a folyamatos növekedést a hitben.

A Szentírás folyamatos tanulmányozása által keresi az evangéliumi válaszokat életének kihívásaira, ismerve a hit és az élet integrációjának fő törvényszerűségeit.

Az imádság a vallásánár számára olyan lehetőség, amikor Isten előtt valóban önmaga lehet. Itt nincs szükség álarcra, melyet gyakrabban vagy ritkán, az emberközi viszonyokban akaratlanul is magára ölt. Az imádkozás során a felmerülő gondolatokat, érzéseket, vágyakat, félelmeket úgy tárhatja Isten elé, hogy nem kell a megfelelő szavakat keresni, nem kell megfelelni, hiszen az imádságban nem a formai elemek, hanem az őszinteség a hangsúlyos.

Az őszinte imádságban az ember szembenézhet élete legsötétebb titkaival, árnyoldalával is, hiszen mindez egyben Isten színe előtt is történik, akiben feltétlenül megbízik a nagy egzisztenciális kérdéseit illetően. A hívő ember ugyanis tudja, hogy Isten végtelenül és feltételek nélkül szereti és elfogadja őt.

24. Uo. 91.

25. Kierkegaard-t idézi Gyökössy E.: i. m. 92.

26. Uo. 92.

27. Uo.

Az elmélyült imádság mély önismerethez is vezet(het), az imádságban ugyanis nemcsak Istennel, de önmagunkkal is találkozunk: „Vagy nem tudjátok-e, hogy testetek, amit Istentől kaptatok, a bennetek levő Szentlélek temploma?” (1Kor 6,19) – olvashatjuk Pál apostolnak a korinthusiakhoz szóló intését. Lényünk legbensőbb része, az úgynevezet „valódi én”, a személyiség magva egyben az Istennel való találkozás helye is. S ha Hozzá beszélünk, az egyben önmagunkkal folytatott beszélgetés is.

Imádság közben belső vágyaink, érzéseink, gondolataink szólalnak meg, mégpedig teljesen őszintén. Érdemes lehet megszakítani imánkat olyankor, amikor zavaró gondolataink mindenáron „meg akarnak bennünket szólítani”, és arra irányítani a figyelmet, amit ezek a felmerülő gondolatok magunkról, az emberekhez vagy Istenhez való viszonyunkról, legmélyebb vágyainkról stb. mondani akarnak. Meglehet, hogy napközben, munkánk végzése során nem volt időnk, vagy nem akartuk meghallani, ezért inkább elnyomtuk ezeket az érzéseket, gondolatokat, azonban az ima során újabb lehetőség adódik visszatérni ezekhez és reflektálni rájuk.²⁸

Az imádság csöndje kiváló lehetőséget biztosít mindazon pszichikai-mentális megmozdulásaink, irányultságaink „meghallására”, tudatosítására, amelyeket akarva-akaratlanul elrejtettünk, elrejtődtek bennünk. A csend rendelkezik azzal a titokzatos erővel, hogy önmagunkra irányítja figyelmünket, hogy elgondoljuk az elmúlt napot, nagyító alá vegyük elveinket, értékítéleteinket. „A csend találkozás és egymásra találás, ha a lelkünk kapuja nyitva áll, ha képesek vagyunk a másik embert vagy Istent közel engedni magunkhoz.”²⁹

A vallásstanár spirituális kompetenciája szempontjából rendkívül fontos, hogy szüntelenül keresse az Istennel való kapcsolatot, a vele való kommunikációt,³⁰ ugyanakkor a rábízottak életéért, hitbeli fejlődéséért is folyamatosan imádkoznia kell.

A lelkigondozói képesség mint a vallásstanár spirituális kompetenciájának jellemzője

A valláspedagógiában a módszer a vallásstanár maga, ezért különös figyelmet kell szentelnünk a tanulmányban a szakmai³¹ és önismereti kompetenciák mellett a vallásstanár spirituális kompetenciájának is. Boross Gézával egyetértünk abban, hogy: „a valláspedagógiai tevékenység szubjektív feltétele a vallásstanár spiritualitása, élő, keresztyén személyisége.”³² E személyiség jellemvonásai: hitbeli nagykorúság, empátia, dialóguskészség, a lelkigondozás képessége is. Pár évtizeddel ezelőtt a gyakorlati teológia úgy beszélt a lelkipásztorról, mint pedagógusról, napjainkban pedig legalább ugyanennyi szó esik a vallásstanárról mint lelkigondozóról. „A valláspedagógia nagy, összetett, komplex tevékenység. Oktatás, kommunikáció, de ugyanakkor nevelés, ami ma azt jelenti, hogy lelkigondozás. Ezért

28. KRASZNYAI MÓNICA: *Az imádság lélektani aspektusai*. http://www.gorogkatolikus.hu/index2.html?muv=iras&iras_id=27.

29. SZILÁGYI Gyöngyi: *A csend kapuja*. In: *Embertárs*. 4, 3. 270.

30. Az 1Tessz 5,17 szüntelen imádságra szólít, melyet az Ef 6,18–19 megerősít.

31. Szakmai kompetencián az egyetemi szintű hermeneutikai, egyháztörténeti, rendszeres és gyakorlati teológiai, valamint a pedagógiai, didaktikai és vallásstudományi (vallástörténeti, valláspszichológiai és vallásfilozófiai) szakképzést értjük.

32. BOROSS Géza: *A valláspedagógia problémái és feladatai*. <http://www.reformatus.hu/confessio/cikk.php?cik k=199 3/3/figyeloi.htm>

a vallástanárképzés fundamentális problémája ma, hogyan tudnánk olyan vallástanárokat képezni, akik a felnövekvő új nemzedéknek nemcsak szakoktatói, hanem lelkigondozói is.”³³

Napjaink ideális valláspedagógusa a partner-pedagógus. Az ilyen pedagógus készen áll a tanítványaival szemben a kritikai szolidaritásra azért, hogy valóban komolyan veszi a kérdéseiket. Isten színe előtt tanár és diák – a tanár nagyobb szakmai jártassága ellenére is – egyformán kérdezettek és tanulók. Az a vallástanár, aki azonosult az evangélium megszabadító üzenetével, nemcsak tanítványai személyes szabadságát respektálja, hanem nyitott a kérdéseik előtt is. A diákok megítélése szerint a jó vallástanár ma az, aki: bizalmi partner, felebarát, beszélgetőpartner.³⁴

„A vallástanár akkor tudja jól betölteni iskolai szolgálatát a diákok fejlődése érdekében, ha ő maga az egyháznak tudatosan elkötelezett, hívő tagja, ha számára a keresztény értékrendszer és az ezt közvetítő közösség alapvető viszonyítási pont. Ez azért is fontos, mert az iskolai közegben mind a diákok, mind pedig a tanártársak felé kitüntetett módon felelős a kereszténységről és annak hitelességéről alkotott képért, elsősorban jelenlétének minőségén keresztül. Ahhoz, hogy Istenről, kereszténységről hiteles, letisztult módon tudjon beszélni, benne kell élnie abban a világban, amiről szól, vagyis: mielőtt Istenről beszél, Istennel beszél.³⁵ Legyen tudatában mindvégig annak, hogy ember csak ember által nevelhető (Kant), s hogy a fiatal tanulók számára a személyes kisugárzó erő fontosabb, mint minden más. „A vallásoktatásnak nemcsak értelmi szinten kell bemutatnia a hit mibenlétét, hanem arra kell ráébresztenie a növendékeket, hogy lássák a vallásosság emberformáló erejét, fontosságát személyes életükben. Ez igen gyakran a személyes tanúságtételen keresztül történik. Ez a vallásosság személyes vetülete.”³⁶

Szabó Lajos a tanárra, nevelőre vonatkozóan szintén a lelki dimenzió vállalását tartja fontos kritériumnak, hiszen csak így képzelhető el a keresztény oktatás és nevelés családban, iskolában és egyházban. „Ha a keresztény nevelő a hit-dimenziót őszintén valóságnak tartja, akkor azt nem csak figyelembe veszi, hanem az áthatja egész nevelői munkáját, egész életét. Úgy is mondhatnánk, hogy elsősorban példájával nevel. Természetesen a nevelő és a nevelendő közötti személyes beszélgetésekben ezeket a lelki szempontokat csak akkor használhatja, ha a nevelendő is a keresztény hit alapján áll, mert a hitet nem lehet másra kényszeríteni, nem lehet parancsolni; legfeljebb jól vagy rosszul ajánlani, vagy Istentől kikönyörögni.”³⁷

A spiritualitás jelentősége a tanár–diák viszonyban

A vallástanár spiritualitásához hozzátartozik a lelkigondozás képessége is, ezért úgy gondoljuk, hogy a vallástanár–diák kapcsolat egyfajta segítő kapcsolat is, ily módon érvényes-

33. FRÖR, K.: *Grundriss der Religionspädagogik*. Konstanz, 1983. 91.

34. VÖ. KOTSCHY Beáta: *A keresztény pedagógus és iskola egy kérdőíves vizsgálat tükrében*. www.communio.hu/vigilia/2000/5/koto005.htm/2000.06.22.

35. http://seidl.hu/ambrus/foisk/keszeli_sandor:_evangelizacio_katekezis_kateketa.pdf, (2018. 02. 19.)

36. SZENTMÁRTONI Mihály: *A vallásoktatás akkordjai. A hitoktatás technikája és művészete*. Agapé, Szeged, 2001. 199.

37. SZABÓ Lajos: *Teológia és praxis*. <http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/teol/szabo.htm>

nek tartjuk e viszonyra nézve mindazokat, amiket Hézszer Gábor a lelkigondozó–gondozott kapcsolatára vonatkozóan megfogalmazott: „A segítő gyakorlatnak latensen vagy nyíltan mindig spirituális dimenziója is van. Ez jelentkezhethet a segítségre szoruló explicit vagy érzékelhető, de ki nem mondott kérdésfeltevéseiben. És jelentkezik a segítő spirituális habitusában. Bálint Mihály óta tudjuk, hogy a segítő személyiségének, amelynek a spiritualitás vagy annak hiánya is része, milyen jelentős befolyása van a segítségre. Nem szólam, hanem tény, hogy az orvos, a segítő a(z egyik) legjobb gyógyszer.”³⁸ A tanár–diákviszony szempontjából rendkívül fontos tehát, hogy olyan tanármodellektől álljanak a diákok előtt, akik mintát adnak hivatásszeretetből, a pálya iránti elkötelezettségből, sőt a vallásos szellemiség és küldetésstudat szempontjából is követendő példaképpé válhatnak.

Összességében elmondhatjuk, hogy a vallástanártól hivatása nagyfokú önismeretet és életfegyelmet követel, valamint spirituális kompetenciájának a folyamatos csiszolását. A személyiség fejlődése, az önismeretben való minél tisztább látás hosszú és fáradtságos munka, azonban ennek a folyamatnak lehetnek olyan pontjai, ahol stagnálás, kisebb-nagyobb hibák és tévedések észlelhetők. Ugyanakkor, éppen attól válik hitelessé a vallástanár, ha különböző élethelyzeteit, kríziseit, hitbeli állapotait megéli, és őszinte marad mindebben, ha igyekszik megismerni és megérteni saját viselkedését, attitűdkészletét, és változtatni kész azon, amin szükséges.

A diákoknak nem megjátszott tökéletességet sugárzó példaképre van szükségük, hanem az életet őszintén élő, a küzdelmeket felvállaló, Krisztust követő emberre. A Szentírás tanítását hiteles módon tolmácsoló vallástanár így lehet tekintély, példa a diákok felé, olyasvalaki, aki segít eligazodni és tájékozódási pontokat nyújtani a rábízott diákoknak, akik meg akarják ismerni a körülöttük lévő világot, önmagukat, Istent.

Felhasznált irodalom

- Magyar Értelmező Kéziszótár L–Zs. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.
- BAGDY Emőke – TELKES József: *Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.
- BUDA Béla: *Az empátia – a beleélés lélektana*. Károli Gáspár Református Egyetem, 2012.
- DUDÁS Margit: *Tanárjelöltek belépő nézeteinek feltárása*. Kiadja PTE BTK Neveléstudományi Intézet, Pécs, 2006.
- FRÖR, K.: *Grundriss der Religionspädagogik*. Konstanz, 1983.
- GALICZA János – SCHÖDL Lívia: *Pedagógusok gubancjai – A lelki egészség megőrzésének lehetőségei a pedagóguspályán*. Budapest, 2001.
- GYÖKÖSSY Endre: *Életápolás*. Budapest, Kálvin kiadó, 1990.

38. Hézszer G.: i. m. 209.

- HAMACHEK, D.: *Effective Teachers: What They Do, how They Do It, and the Importance of Self-knowledge*. In: R. P. Lipka – T. M. Brinthaupt (eds.): *The Role of Self in Teacher Development*. State University of New York Press, Albany, NY, 1999. 209.
- HÉZSER Gábor: *A spiritualitásról – gondolatok nemcsak protestánsoknak...* In: *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Reformata Transylvanica*. 1–2, 2008. 1.
- HUNYADI Györgyné: *A pedagógusképzés és a neveléstudomány*. In: *Magyar Pedagógia*, 3–4. 1993.
- KARÁCSONY Sándor: *A csucsai front*. Exodus kiadó, Budapest, 1943.
- KORTHAGEN, F. A.: *In Search of the Essence of a Good Teacher: towards a more Holistic Approach in Teacher Education*. In: *Teaching and Teacher Education*. 2004.
- NÉMETH Dávid: *Hit és nevelés – Valláslélektani szemléletmód a mai valláspedagógiában*. Budapest, 2002.
- PÁLFFY Katalin: *Bevezetés a pszichológiába*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2007.
- ROGERS, C. R. – FREIBERG, H. J.: *A tanulás szabadsága*. Budapest, EDGE 2000 Kiadó, 2007.
- SCHARFETTER, Ch.: *Der spirituelle Weg und seine Gefahren*. Stuttgart, 1997. 1.
- SZENTMÁRTONI Mihály: *A vallásoktatás akkordjai. A hitoktatás technikája és művészete*. Agapé, Szeged, 2001.
- SZILÁGYI Gyöngyi: *A csend kapuja*. In: *Embertárs*. 4, 3.

Internetes hivatkozások

- Vallásstanári attitűdök*. <http://www.reformatu.s.hu/lap/gyakorlatiteologia/bejegyzes/53/> (2018. 02. 19)
- BOROSS Géza: *A valláspedagógia problémái és feladatai*. <http://www.reformatus.hu/confessio/cikk.php?cikk=1993/3/figyelo1.htm>
- KESZELI Sándor: *Evangelizáció, katekézis, katekéta*. http://seidl.hu/ambrus/foisk/keszeli_sandor_evangelizacio_katekezis_kateketa.pdf, (2018. 02. 19.)
- KOTSCHY Beáta: *A keresztyén pedagógus és iskola egy kérdőíves vizsgálat tükrében*. www.communio.hu/vigilia/2000/5/kot0005.htm/2000.06.22.
- KRASZNAY Mónika: *Az imádság lélektani aspektusai*. http://www.gorogkatolikus.hu/index2.html?muv=iras&iras_id=27
- PEHM, Gilbert: *Bevezetés a spirituális teológiába*. http://www.sapientia.hu/hu/system/files/spiritualis_teologia.pdf
- SZABÓ Lajos: *Teológia és praxis*. <http://nyitotttegyetem.phil-inst.hu/teol/szabo.htm>